

Probleme Dayalı Tartışma Oturumlarının Bilişsel, Duyusal ve Bedensel Becerileri Geliştirmede Kullanılması: Bir Yüksek Denizcilik Eğitim Kurumunda Alan Çalışması

Mustafa Kalkan*
Yusuf Zorba*

Özet

'Müfredat Geliştirme' , son zamanlarda akademik tartışmaların önemli konularından birini oluşturmaktadır. Özellikle denizcilik eğitimi veren yüksek öğretim kurumlarında bu konu daha da önem kazanmaktadır. Müfredat, amaçları ve hedefleri oluşturmanın temel yöntemidir. Öğrencilerin sorgulama, eleştirel düşünme, problem çözme , bilgi işleme ,bağımsız çalışma ve yaşam boyu öğrenme türünden geliştirilmiş becerilerle donatılmaları için müfredatın bu becerileri geliştirmeye uygun şekilde hazırlanması gerekmektedir. Oluşturulan hedeflerin bilişsel , duyuşsal ve bedensel becerileri geliştirmesi ve öğrencilere yüksek düzeyli zihinsel yetenekler, olumlu tutumlar ve iyi bir şekilde koordine edilmiş , fiziksel beceriler kazandırarak, bu becerileri sürdürülebilir özelliğe yükseltmesi gerekmektedir.

Bu çalışmanın amacı, DEÜ Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu' nda uygulanan senaryolarda kullanılan soruları ve/veya talimatları analiz etmektir. Analiz bu soruların / talimatların, yukarıda sözü edilen becerileri geliştirme

-
- Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu, Yrd.Doç.Dr.
  - Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu ,Öğr.Gör

düzeylerinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Elde edilecek sonuçlara dayanarak , olumlu etki oranını yükseltmede öneriler geliştirilecektir.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm , müfredat oluşturulurken amaç ve hedeflerin belirlenmesinin önemine ayrılmıştır. İkinci bölümün konusunu amaç ve hedeflerin saptanması oluşturmaktadır. Üçüncü bölümde bilişsel , duyuşsal ve bedensel beceriler tartışılmakta , her birindeki hedeflere yönelik soru ve talimatlara uygun örnekler verilmektedir. Dördüncü bölümde senaryolarda kullanılan soru ve talimatlar incelenmekte ve genel bir değerlendirmeye yer verilmektedir . Son bölüm , sonuçlar tartışma ve önerilerden oluşmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Probleme dayalı öğrenme oturumları , müfredat geliştirme , amaçlar /hedefler , bilişsel / duyuşsal / bedensel beceriler

1. Yüksek Öğretim Müfredatının Temel Öğeleri

İlgili yüksek öğretimde , belirlenen nihai hedefe götüren yol olduğundan müfredatın en yüksek düzeyde dikkatle hazırlanması gerekmektedir. Müfredat hazırlamanın özünü , ilgili yüksek öğrenim sürecinin ürünü durumundaki öğrencilerin temel gereksinimleri oluşturmalarıdır. Sözü edilen süreç “ öğrenci açısından yaratıcı ... kişisel gelişimi destekleyici ... öğrencinin sıradan birey olmanın ötesinde öz benliğini oluşturmasını sağlayıcı “ (Barnett 1994;157) özellikli olmak durumundadır. Aynı çalışmada Barnett müfredatın hedeflenmesi gereken nihai amacı şu şekilde özetlemektedir: “Öngörülemeyen talep ve beklenti türleriyle , iş ve iş dışı etkinlikler arası değişken ilişkileriyle ve giderek ağırlığını artıran küreselleşme karmaşasıyla değişen dünyada öğrencilerimizin okul çıkışında kendi yollarını bulabilecekleri donanıma sahip olmalarını istiyorsak , dar kapsamda salt bilgi ediniminin 21. yy yüksek öğretim müfredatının temelini oluşturmada yeterli olamayacağı görülmektedir...Modern çağ yüksek öğretim müfredatının hem düşünce/bilgi hem de eylem tabanlı olması gerekmektedir...Genel

entellektüel kapasitenin ve öğrencilerin daha geniş kapsamlı kişisel becerilerinin geliştirilmesi kaçınılmazdır...Geliştirilmesi gereken genel entellektüel becerilerden bazıları analitik beceriler , sentezleme ve bütünü oluşturan parçalar arasındaki ilişkileri görebilme eleştirel değerlendirmeler yapabilme...iletişim becerileri , takım çalışması yapma becerileri , karar verme , problem çözme , risk alma ve liderlik ‘‘Yüksek öğretim hedefleriyle öğrencinin özgürlüğü ve kendini kanıtlanması hedeflerini buluşturma çalışmalarında müfredatta kuramsal ve uygulama olarak iki temel yaklaşım söz konusudur.Bu konudaki genel değerlendirmenin sonuçları şu şekilde özetlenmektedir: ‘‘Son 30-50 yıllık geçmişte,yüksek öğretimde kuramdan eyleme doğru bir kaymaya tanık olduk ...Aynı zamanda ...konu özellikli becerilere yönelmenin modern dünyada etkin olmak için yeterli olamayacağı da görüldü.’’

Ortaya çıkan genel tablo, bu çalışmanın ileri bölümlerinde daha ayrıntılı bir şekilde irdelenecek olan bilişsel stratejiler destekli bilişüstü stratejilerin önemini işaret etmektedir.İlgili bazı bilişsel stratejileri aşarak bilişüstü çalışma becerilerinin önemi yanında , grup çalışmaları , iletişim becerileri ve içsel güdüleme gibi bazı duygusal (affective) becerilerin de hazırlanacak müfredatta yer alması gereği ortaya çıkmaktadır.Borich (2004:92) , öğrencilere gerçek yaşam ortamlarında eleştirel düşünmeyi , sorgulamayı ve problem çözmeyi öğretmeye odaklanan ‘‘düşünen müfredat ‘‘kavramını kullanmakta ve gelecek on yıl içinde , öğrencilerin bağımsız çalışabilmelerini , daha yüksek düzeyli düşünme ve problem çözme becerilerini edinebilmelerini sağlayacak bir müfredat reformu önermektedir.Bu öneri hemen her yönüyle uluslar arası ve çok disiplinli özelliğe sahip olması nedeniyle , özellikle denizcilik eğitiminin çerçevesini oluşturacak yüksek öğretim müfredatı için kaçınılmazdır.

2.Hedef ve Amaçların Belirlenmesi

Hedef ve amaçların belirlenmesinde ön koşul ,bunlara taban teşkil eden ilgili standartların ayırında olma durumudur.Örneğin ; denizcilik öğretim kurumunun güverte bölümü eğitim programında belirlenecek hedef ve amaçlara taban teşkil eden standartlar Uluslar

arası Denizcilik Örgütü (IMO) tarafından benimsenen standartlardır.Başka bir deyişle , standart hedef ve amaç kavramaları birbirleri arasında ilişkiler bulunan üçlü kavramdır.” Standartlar , bize yön gösteren değerlerimizin genel ifade şekilleridir...”Hedefler (goals) standartlardan kaynaklanıp elde edilecek şeye doğru kişilerin daha belirgin bir şekilde yönlendirilmesidir... Amaçlar (objectives) edinilmesi gereken belirgin davranış , davranışın sergileneceği koşulların ifadesidir “(Borich 1994 : 89 -90) Bu tanımlar ışığında ,hedeflerin açıklığa kavuşturulabilmesi için sektörün , bizim çalışmamıza konu denizcilik sektörünün gereksinimleri ve öğrencilerin gereksinimleri anlamında standartların öncelikle anlaşılması gerekmektedir.Borich ‘in deyişiyile öğrencilere bazı materyallerin neden çalışması gerektiğini anlatması ; öğretim / öğrenim yönünü belirlemesi ; söz konusu belirli maddeler üzerinde çalışmasının önemini vurgulaması ; ve “ öğrenme sürecinde öğrencilerin daha yüksek düzeyde katılım ve sorumluluk almalarını tetiklemesi “ açısından hedefler özellikle önem taşımaktadırlar.

Amaçları (objectives)belirleyen anahtar sözcüklerin “davranış “ (behavior), “sergileme” (demonstration) ve “ustalık “ (proficiency) olduğu görülmektedir. Amacın davranışsal olması için gözlemlenebilir ve ölçülebilir olması gerekmektedir.Borich , amaçlar belirlenirken göz önüne alınması gereken öğeleri şu şekilde sıralamaktadır: gözlemlenebilir bir öğrenmeye yol açan belirgin bir hedefin tanımlanması ; öğrenmenin oluşabileceği koşulların (örneğin , materyallerin , okuma parçalarının , olanakların ve sürenin) ve düzeyin belirlenmesi .Ayrıca “ öğrenme çıktıları doğrudan somut ve gözlemlenebilir bir şekilde ifade edilebilmelidir” Örneğin , belirli bir konuda öğrencilerin bilgilenmelerini beklemek yerine .... arasındaki farkı belirtmeleri,...sonucunu tanımlamaları,...konudaki problemi çözmelerini,... karşılaştırmalarını vb . beklemek gerekmektedir.Bu konuda vurgulanması gereken bir diğer husus da,” öğrenme çıktıları “ ile öğrenme etkinlikleri “ nin ayırt edilmesi gereğidir.”Tanımlayın , gösterin , çıkarın, sergileyin , anımsayın , listeleyin , yazın vb .türünden talimatlar “ öğrenme çıktıları “ nı belirlerken “çalışın , izleyin , dinleyin , okuyun , uygulayın , vb .” türünden olanlar “ öğrenme etkinlikleri “ kapsamına girmektedir.

3.Bilişsel, Duyusal ve Bedensel Beceriler

Amaçlar belirlenirken , bilişsel , duysal ve bedensel becerilerin hepsi de dikkate alınmalı ve öncelikle vurgulanması düşünülen çıktı ve etkinliklere bağlı olarak bu becerilerin dağılımı uygun bir şekilde yerine getirilmelidir.Başka bir deyişle , en geniş bakış açısıyla , öğrencilerin bilgi , beceri ve tutum açısından donatılması şeklinde özetlenebilecek olan eğitimin temel amacı olabilen en üst

düzeyde karşılanmalıdır .Borich 'in deyişiyle(1994:103) Amaçlar yalnızca bilişsel (bilgi) değil , aynı zamanda duysal (tutum) ve bedensel(beceri) donanımlarının değişik düzeylerini kapsayabilir

3.1 Bilişsel Donanım

Bilişsel donanım , en az karmaşık olan “ bilgi” düzeyinden en çok karmaşık olan “değerlendirme “ düzeyi arasında değişen altı düzeyden oluşmaktadır.Genel oluşumu , en düşükten en yükseğe şu şekildedir : Bilgi , anlama , uygulama , analiz , sentez ve değerlendirme (bloom ve dig.1984) Bu sıralama , ayrıca gerçek yaşama uygunluk derecesini de yansıtmaktadır.”Gerçek yaşama uygunluk “(authenticity) , “öğrencilerce yaşanan , çalışılan ve oynanan performans türlerinin yansıtılması “ şeklinde tanımlanmaktadır.(Borich 1994:104) Bu da bilişsel donanım düzeyi artıkça , istenilen davranışın gerçeğe uygunluk düzeyinin de arttığı anlamına gelmektedir. Aşağıda, her bir düzey için uygun örnekler verilmektedir:

Bilgi : Bu düzey , terminoloji , problem çözme stratejileri ve kurallar benzeri bilginin anımsanmasını kapsamaktadır.Örnekler: *tanımlayın , betimleyin , listeleyin , eleştirin adlandırın , seçin , belirtin.*

Anlama : Bir bütünün parçalarını görme , konu içeriğini belirtme , yorumlama , sonuç çıkarma türünden anlama ve kavrama

kapsamlıdır.Örnekler : *çevirin , savunun , ayırın , tahmin edin , açıklayın , genişletin , genelleyin , sonuç çıkarın , satır aralarını okuyun , başka bir şekilde ifade edin , özetleyin.*

Uygulama : Ön bilginin kullanılmasını gerektiren düzeydir.Bir problemin başka bir şekilde ve genellikle uygulamalı özellikte sunulmasını gerektirir.Örnekler :*Değiştirin , hesaplayın , gösterin /sergileyin , geliştirin , çalıştırın , düzenleyin , hazırlayın , ilişkilendirin , çözün , transfer edin , kullanın.*

Analiz : Yanlışları/hataları belirleme gerçek düşünce , hipotez / varsayım ve sonuçları , ayırt etme; karşılaştırma ve ilişki kurma kapsamlıdır.Örnekler *parçalara ayırın , azaltın , şemalandırın , ayırdedin , sonuç çıkarın , özetleyin , ilişkilendirin , alt bölümlere ayırın.*

Sentez : Değişik ve yeni bir şey oluşturma ve parçaları bir bütün haline getirme , bu düzeyin temelini oluşturmaktadır.Örnekler : *Sınıflandırın , kategorilendirin derleyin , birleştirin , oluşturun , tasarımılayın , formüle edin , tahmin edin , ortaya çıkarın.*

Değerlendirme : Bu düzeyin özü karar verme ve yargıda bulunmadır.Örnekler : *değerlendirin , karşılaştırın , benzerlikleri ve farkları belirtin , eleştirin , savunun , yargılayın , destekleyin.*

3.2 Duyusal Donanım

Duyusal donanım beş düzeyden oluşmaktadır.(Krathwahl cv., 1999) sırasıyla en düşük ve en az gerçek yaşama uygunluk ile en yüksek ve en çok gerçek yaşama uygunluk açısından bu düzeyler alma (receiving) , tepki verme (responding) , değer biçme (valuing) , düzenleme (organization) ve özellikleri taşıma /yansıtma (characterization) En düşükten en yükseğe çıktıkça , katılım , bağlılık ve özgüven , başkaları tarafından empoze edilen duygu , tutum ve değerlere karşı artış gösterir.

Atma : Belirli bir olayın ayırında olma ya da olaya katılma kapsamlıdır.Örnekler : *Katılın , ayırında olun , kontrol edin , ayırdedin , duyun , dinleyin i bulun , fark edin , paylaşın.*

Tepki verme : Katılarak ya da belirli etkilere tepkime sonucu , beklentilere uyum gerektirir.Örnekler : *Alkışlayın , uyun , tartışın , izleyin , uygulayın , katılma isteği gözterin (gönüllü olun)*

Değer biçme : Herhangi bir bakış açısına uymaya zorlanmaksızın ‘’ tek bir inanç ya da tutumla ‘’ tutarlı davranış sergilemeyi kapsar.Örnekler: *Sergileyin , savlayın , ikna edin , tartışın , gösterin , ifade edin , yardımcı olun , düzenleyin , seçin.*

Düzenleme: Bağlılık nedenleme ve uygun seçimde bulunmayı kapsar .Örnek :*Soyutlayın , dengeleyin , karşılaştırın , karar verin , tanımlayın , formüle edin , seçin , sistematize edin, kuramlaştırın(teorize edin)*

Karakterize Etme : En yüksek ve gerçek yaşama en uygun düzeydir.Öğrenci değerleriyle tam uyum gerektirir.Örnekler : *Sakının , gösterin ,sergileyin , içselleştirin , yönetin , isteyin , direnin , belirleyin (beklentilerinizi) gözden geçirin , yeniden düzenleyin .*

3.3 Bedensel Becerilerle Donanım

Bedensel beceri donanımı en az karmaşık ve gerçek yaşama en az uygun olan taklit (imitation) düzeyi ile en karmaşık ve gerçek yaşama en fazla uyum doğallık (naturalization) arası beş düzeyden oluşmaktadır.

Taklit : Gözlemlenebilir bir davranışın aynısını /benzerinin sergileme Kapsamlıdır.Örnek : *Düzeltilin (aynı hizaya getirin) ,dengeleyin , izleyin , kavrayın , tutun ,yerleştirin , tekrarlayın /yineleyin .*

Değiştirme / Manipulasyon : Doğrudan gözlemle ya da görsel bir model olmaksızın taklit kapsamlıdır.Örnekler : ‘‘Taklit’’ bölümündekilerin aynılardır.

Kesinlik/Doğruluk (precision) : Tamlık , doğruluk , orantılı ve denge getiren düzeydir. Örnek :*Tam ve doğru olarak , bağımsızca , yanlışsız /hatasız , ustaca uzmanca , kontrollü bir şekilde , dengeli bir şekilde .*

Düzenlilik (articulation) : Birbirleriyle ilişki hareketleri kontrol , hız ve zamanlamayla koordine etme kapsamlıdır.Örnek : *Güven , koordinasyon , uyum , orantı , aksaksız , hız , denge , zamanlama*

Doğallık : Becerilerde yüksek düzeyde uzmanlık gerektiren dutine , otomatik ve dağal davranış kapsamlı

düzeştir.Örnek : *Kendiliğinden otomatik olarak çaba sarfetmemizin , doğal olarak , profesyonelce , kolaylıkla mükemmel bir şekilde .*

4. Bir Yüksek Denizcilik Eğitim Kurumunda Kullanılan Senaryolardaki Talimatların Genel Değerlendirilmesi

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu Güverte Bölümü ‘ nde 2002 yılından beri uygulanmakta olan probleme dayalı öğrenme yönteminin temelini bir senaryonun (problemin) tartışıldığı probleme dayalı öğrenme oturumları oluşturmaktadır. Tartışmalar sırasında kullanılan soru ve /veya talimatlar öğrenmeyi geliştirmeyi ve bilişsel duyuşal ve bedensel donanımları artırmayı amaçlamaktadır. Amaca ne derece ulaşıldığının belirlemesi için Birinci sınıfta (14 modül) kullanılan senaryodaki soru ve talimatlar incelenmiştir.

Tabloda yer alan talimatlar /sorular en sık kullanılanlar olup , benzer şekilde yinelenenler listeye dahil edilmemiştir. Ayrıca , bu talimatların / soruların bazılarının hem bilişsel hem de duyuşal donanımları geliştirmeyi amaçladığı da göz önüne alınmalıdır.Not edilmesi gereken bir üçüncü önemli nokta da , bu donanım öğelerinden herhangi birinin edinimi için ilgili bir alt düzeyin etkin bir şekilde edinilmiş olması gerektiğidir.Örneğinin , ‘‘değerlendirme’’ düzeyine ilişkin çıktılar tanımlayan eylemlerin yerine getirilmesi için bilişsel donanımın daha önceki düzeylerinin tam olarak edinilmiş/ yerine getirilmiş olması gerekmektedir.

Adı geçen bölümde kullanılan senaryolardaki soru /talimat listesi , probleme dayalı öğrenme oturumlarında bedensel donanım öğelerinin öne çıkarılmadığı sonucunu yansıtmaktadır . Bu durum , gözlemlenebilir davranışları taklitin , gözlemsiz taklitin kontrol , zaman ve hız koordinasyonunun , doğruluk , tamlık , orantılılık , ve dengeliliğini ve yüksek düzeyli performansın tartışma oturumlarının temel vurgu öğeleri olmadığı anlamına gelmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma müfredat oluşturmanın önemli öğelerini, hedef ve amaç belirlemenin önemini ,müfredata bilişsel –duyusal – bedensel becerilerin dahil edilmesinin etkilerini özetlemektedir.Bu konular üzerindeki irdemeler özellikle yüksek denizcilik eğitimi hedeflemektedir.Bu sözden olarak , “ sözü edilen üç donanım türüne bir denizcilik eğitim kurumunda uygulanan müfredatta ne derece yer verildiği” yansıtılmaktadır.Uygulama , müfredatın yalnızca belirli bir bölümü olan , probleme dayalı öğrenme oturumları ile sınırlandırılmaktadır.

Yüksek öğretim müfredatının özelliği şu şekilde özetlenmektedir: hem düşünce hem de eylemi içermeli ; iletişim becerilerini , takım çalışmalarını , karar verme becerilerini , problem çözme becerilerini , bağımsız çalışmayı , öz yönlendirmeyi ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirici ve sürdürücü özellikte olmalıdır. Modern dünyada belirli bir konuya ilişkin bilgi donanımının etkililikte yeterli olamayacağından , 21. yy yüksek öğretim müfredatında duyuşsal ve bedensel becerilerin de yer alması gerekmektedir.Ayrıca bilişsel boyutun bilişüstüne yükseltilmesi gereği de müfredat hazırlanırken dikkate alınmalıdır.Başka bir deyişle , müfredata “öz sorgulama , öz kontrol ve analiz türünden görünmeyen düşünme becerileri de “ (Borich 1994 : 297) düşünsel sürece yerleştirilmelidir.

Yüksek öğretim müfredat programı hazırlanırken , belirli değerlerin genel ifade şekli olan temel standartların tanınması , başarılmak istenen şeyin belirlenmesi anlamındaki hedeflerin saptanması , ve edinilmesi gereken davranışlar anlamındaki amaçların belirlenmesi büyük özen gerektirmektedir. İçsel güdülemeyi artırması ve öğrencilerin öğrenme sürecine katılımlarını ve daha yüksek düzeyde bağlılık ve sorumluluk duymalarını tetiklemesi nedeniyle hedefler önemlidir.Aynı şekilde , öğrenme sürecinin nihai çıktısı olarak gerekli davranış , sergileme ve yeterlilik düzeylerini tanımlaması nedeniyle de amaçlar önemlidir.

Yüksek öğretim müfredat tasarımında bilgi , özgüven ve sergileme öğeleri de dikkate alınmalıdır .Başka bir deyişle , “ öğrenmede alma /edinme , hazır bulundurma ve harekete geçirmenin önemli olduğu “(Borich, 1994 : 219) unutulmamalıdır.Bilişsel donanımın geliştirilmesi için sırasıyla en yüksekte en düşüğe ve gerçek yaşama en uygundan en uzağa , değerlendirme_sentezleme_analiz_uygulama_anlama ve bilgilendirme olarak sıralanan altı temel bilişsel düzeyin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.Ek olarak , özgüven ve tutumu geliştirmek için karakterize etme _düzenleme _değer verme _tepkime ve alma olarak en yüksekte en düşüğe ve gerçek yaşama en yakından en uzağa olarak sıralanan beş temel duyuşsal düzeyin pekiştirilmesi de önemlidir.Ayrıca , ustalığın , doğallığın ,tam ve doğruluğun ve verimliliğin artırılması için bedensel beceri donanımının taklit düzeyinden doğal eyleme yükseltilmesi gerekmektedir.

Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz İşletmeciliği ve Yönetimi Yüksekokulu Güverte Bölümü Birinci Sınıfı senaryolarında kullanılan soru ve talimatlar üzerinde yapılan araştırma , sık kullanılan soru ve talimatların bilişsel ve duyuşsal donanımların çeşitli düzeylerinin geliştirilmesinde yardımcı olduğu ; ancak bedensel beceri donanımlarının gelişimine pek katkıda bulunmadığını ortaya koymaktadır.Katkı eksikliğini nedeni ,bu araştırmanın uygulama alanı olan probleme dayalı tartışma oturumlarında hedeflenen etkinliklerin özelliğine dayandırılabilir. Aktif tartışma akışının yavaşlatılmaması ve katılımı caydırıcı müdahalelerden kaçınılması için bedensel becerilerin yüksek düzeyde sergilenimi kısıtlandırılmış olabilir. Yine de , yönlendirici ve tartışma grubu üyeleri için sözü edilen becerilerin sözlü soru sorma ve düzeltmeler şeklinde kullanıldıklarının belirtilmesi gerekmektedir. Söz konusu tartışma oturumlarında yönlendirici olarak yer alan yazar(araştırmacı), bedensel donanıma ilişkin becerilerin, probleme dayalı öğrenme yönteminin özünü oluşturan tartışma oturumlarını destekleyen yardımcı etkinliklerden biri olan mesleki beceri ve uygulama oturumlarında vurgulanmalarının daha etkili olacağı düşüncesindedir. Söz konusu yardımcı

etkinliklerden özel çalışma modülü , üç temel donanım becerilerinin çoğunun kullanıldığı en etkin uygulamalardan biridir.

Kaynaklar

Albanese, M. (2000), Problem-Based Learning: Why Curricula are Likely to Show Little Effect on Knowledge and Clinical Skills, Blackwell Science Ltd., Medical Education 2000, Volume 34, pp. 729-738.

Barkowski J.G. ve Thorpe P.K. (1994), Self Regulation and Motivation: A Life Span Perspective on Under Achievement, Self Regulation of Learning and Performance Issues and Educational Applications (Edited by Bale H. Schunk and Barry J. Zimmerman, New Jersey, USA

Barnett, R. (1994), Improving Higher Education, The Society for Research into Higher Education and Open University Press, London.

Borich, G. D. (2004), Effective Teaching Methods, Fifth Edition, Pearson Education Inc., Upper Saddle River, New Jersey, 07458, USA

Brown G. ve Atkins XX (1994), Effective Teaching in Higher Education, British Library Cataloguing, Routledge, London.

Davies, D. (1998) The Virtual University, Journal of Workplace Learning, Vol. 10, Issue 4, MCB University Press.

Dolmans D. ve Schmidt H. (1996), The Advantages of Problem-Based Curricula, Postgrad. Medical Journal, Vol. 72, pp 535-538, Maastricht, the Netherlands.

Duke C. (2000), The Learning University, Towards a New Paradigm? The Safety for Research into Higher Education, London.

Grave W.S., Boshuizen APA ve Schmidt H.G. (1996), Problem-Based Learning: Cognitive and Metacognitive Processes During Problem Analysis, Instructional Science, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, the Netherlands

Schraw, G. (1998), On the Development of Adult Metacognition, Adult Learning and Development Perspectives from Educational Psychology (Edited by M. Cecil Smith and Thomas Povrchot, Northern Illinois University, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahway New Jersey, 07430, USA

Thomas R.E. (1997), Problem-Based Learning: Measurable Outcomes, Medical Education, Vol. 31, pp 320-329, Blackwell Science Ltd.